

ध्रुवचन्द्र गौतमका उपन्यासमा नारी पात्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय

नेपाली केन्द्रीय विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर द्वितीय वर्ष

दसौं पत्रको प्रयोजनार्थ

प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

केशरबहादुर कार्की

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

नेपाली केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०६८

शोधनिर्देशकको मन्तव्य

नेपाली एम. ए. (शैक्षिक वर्ष २०६४-६६) दोस्रो वर्षका विद्यार्थी केशरबहादुर कार्कीले ध्रुवचन्द्र गौतमका उपन्यासमा नारी पात्र शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मेरा निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । म उहाँको यस शोधकार्यसँग सन्तुष्ट छु र यसको मूल्याङ्कनका निम्ति नेपाली केन्द्रीय विभाग समक्ष सिफरिस गर्दछु ।

मिति: २०६८ । ०३ । १९

सहप्रा.डा. सुधा त्रिपाठी
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि. कीर्तिपुर
काठमाडौं

त्रिभुवन विश्व विद्यालय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर

स्वीकृति-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागका छात्र केशरबहादुर कार्कीले स्नातकोत्तर तह नेपाली विषयको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पार्नु भएको ध्रुवचन्द्र गौतमका उपन्यासमा नारी पात्र शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधमूल्याङ्कन समिति

हस्ताक्षर

प्रा.डा. देवी प्रसाद गौतम

(नि. विभागीय प्रमुख)

सहप्रा. डा. सुधा त्रिपाठी

(शोध निर्देशक)

घनश्याम ढकाल

(वाह्य परीक्षक)

मिति: २०६८/०३/२६

सङ्क्षीप्तीकृत शब्दसूची

एम.ए.	मास्टर अफ आर्टस
प्रा.	प्राध्यापक
क्र.सं.	क्रम सङ्ख्या
डा.	डाक्टर
त्रि.वि.	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
पृ.	पृष्ठ
वि.सं.	विक्रम सम्वत्
गा.वि.स.	गाउँ विकास समिति
दो.सं.	दोस्रो संस्करण
ते.सं.	तेस्रो संस्करण
सं	संस्थापकक
सम्पा.	सम्पादक

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र मैले मेरा श्रद्धेय गुरुआमा सहप्रा. डा सुधा त्रिपाठीज्यूको निर्देशनमा तयार पारेको छु । यसको शीर्षक **ध्रुवचन्द्र गौतमका उपन्यासमा नारी पात्र** रहेको छ । आफ्नो कार्य व्यस्तताका बिच पनि यो शोधपत्र तयारीका सन्दर्भमा अति नै अमूल्य सरसल्लाह एवम् मार्ग निर्देशन गरी शोधपत्र तयार गर्नमा सहयोग गर्नु हुने श्रद्धेय गुरुआमाप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

प्रस्तुत शीर्षकमा अध्ययन गर्न स्वीकृति प्रदान गरी शोध लेख्ने अवसर प्रदान गर्नु हुने विभागीय प्रमुख प्रा. राजेन्द्र सुवेदीज्यू प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । शोधपत्र तयारी गर्ने सन्दर्भमा आवश्यक सामग्री व्यवस्थापन गरी सहयोग गर्ने त्रि.वि.केन्द्रीय पुस्तकालय तथा **ध्रुवचन्द्र गौतमका उपन्यासमा नारी पात्र** को शोधपत्रका लागि आवश्यक पुस्तक र पत्र पत्रिकाका साथै विभिन्न जानकारी उपलब्ध गराई सहयोग गर्नेलाई हृदयदेखि नै कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । पढाई क्रममा यो अवस्थामा ल्याउनु हुने आदरणीय गुरु अर्जुनकुमार कार्कीप्रति आभार प्रकट गर्दछु ।

मेरो अध्ययनलाई सुरुदेखि यहाँसम्म ल्याई पुऱ्याउने र सदैव हार्दिक उत्प्रेरणा प्रदान गर्नुहुने पुज्य आमा चिनीमाया कार्की र पिता गणेशबहादुर कार्कीप्रति सदा ऋणी रहनेछु । अध्ययनको क्रममा विभिन्न सहयोग सुभाब र सल्लाह प्रदान गर्ने ठूलो बुवा र ममी नीर बहादुर कार्की र मनमाया कार्की, अमृत बहादुर कार्की र धनमाया कार्की साथै दाजु नेत्र कार्की, भाउजू शारदा कार्की, भतिजी महिमा कार्की, भाई यम्बर कार्की र बहिनी विपना कार्की, ज्वाइँ टीकाजङ्ग कार्की, बहिनी सुमित्रा कार्की, हजुरबा जहानसिं खत्री मामा स्व.एकराज खत्री,गुरु बहादुर खत्री, लाल बहादुर खत्री, सासु/ससुरा तारादेवी खड्का, खड्ग बहादुर खड्का तथा मेरी जीवनसंगीनी कुन्ति कार्की र छोरी श्रेया कार्कीको सहयोग म कहिल्यै बिर्सने छैन ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्न सामग्री सङ्कलनका क्रममा महत्त्वपूर्ण सहयोग गर्ने मेरा दाजुभाई यमबहादुर पाण्डे, खिलाराज कार्की, सिताराम कार्की, गोविन्द खड्का, श्याम खड्का, शम्भु कार्की, तेजेन्द्र कार्की, कुमार खत्री, इश्वर राउत, राजन राउत, सूर्य राउत, हरि राउत, रमेश राउत दिदीबहिनी पार्वती कार्की, तुलसी कार्की, इन्दिरा खत्री, चन्द्रकला कार्की, गीता कार्की मित्र चेतन मगर, तिलक मगर, कमल कार्की, सन्तोष खड्का, लोकबहादुर खड्का, तुलसी पाण्डे, भाई यज्ञराज कार्की, लोकेन्द्र कार्की, चित्र बहादुर कार्कीलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु । प्रस्तुत शोधपत्र कम्प्युटर टाइप तथा प्रिन्टका क्रममा सहयोग गर्नुहुने दाजु सचिन महर्जनलाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्तमा यो शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रि.वि. कीर्तिपुर नेपाली केन्द्रीय विभागमा प्रस्तुत गर्दछु ।

मिति: २०६८/०३/१९

शैक्षिक सत्र: ६४-६६

.....
केशरबहादुर कार्की

विषयसूची

क्र.सं.	पृष्ठसङ्ख्या
पहिलो परिच्छेद : शोधपरिचय	१-६
१.१ शोधशीर्षक	१
१.२ शोधपत्रको प्रयोजन	१
१.३ विषय परिचय	१
१.४ समस्थाकथन	२
१.५ शोधपत्रको उद्देश्य	३
१.६ पूर्वकार्यको समीक्षा	३
१.७ शोधपत्रको औचित्य महत्व र उपयोगिता	५
१.८ अध्ययनको सीमाङ्कन	५
१.९ सामग्री सङ्कलन र शोधविधि	६
१.१० शोधपत्रको रूपरेखा	६
दोस्रो परिच्छेद : ध्रुवचन्द्र गौतम र उनको औपन्यासिक यात्रा	७-३५
२.१ ध्रुवचन्द्र गौतमको जीवनी	७
२.१.१ जन्म	७
२.१.२ बाल्यकाल	८
२.१.३ शिक्षा-दीक्षा	८
२.१.४ प्रेरणा र प्रभाव	९
२.१.५ साहित्यमा प्रवेश	१०
१.१.६ सामाजिक सेवा	१०
२.१.७ साहित्यिक योगदान	११
२.१.७.१ उपन्यासकार	१२
२.१.७.२ कथाकार	१३
२.१.७.३ नाटककार	१४

२.१.७.४ कवि तथा गीतकार	१५
२.१.७.५ निबन्धकार	१५
२.१.७.६ स्तम्भकार / चिन्तक	१५
२.१.८ पुरस्कार	१६
२.२ ध्रुवचन्द्र गौतमको उपन्यास यात्रा	१७
२.३ चरित्र चित्रण	३०
२.३.१ चरित्र वर्गीकरणका आधारहरू	३१
परिच्छेद तीन: ध्रुवचन्द्र गौतमको उपन्यासका नारी पात्रहरू	३६-९१
३.१ अन्त्यपछि उपन्यासका नारी पात्रहरू	३६
३.१.१ नारी पात्रहरू	३६
३.२ बालुवामाथि उपन्यासका नारी पात्रहरू	३६
३.२.१ कमला	३६
३.२.२ सरिता	३७
३.२.३ अन्य नारी पात्रहरू	३८
३.२.४ निष्कर्ष	३८
३.३ डापी उपन्यासका नारी पात्रहरू	३९
३.३.१ वीनू	३९
३.३.२ अन्य नारी पात्रहरू	३९
३.३.३ निष्कर्ष	४०
३.४ कट्टेल सरको चेटपटक उपन्यासका नारी पात्रहरू	४०
३.४.१ सावित्री	४०
३.४.२ अन्य नारी पात्रहरू	४२
३.४.३ निष्कर्ष	४२
३.५ अलिखित उपन्यासका नारी पात्रहरू	४२
३.५.१ मतिया	४२

३.५.२ मतियाके माई	४४
३.५.३ फुलवा	४४
३.५.४ कथनी बूढिया	४५
३.५.५ सावित्री	४५
३.५.६ पर्वतीया	४६
३.५.७ अन्य नारी पात्रहरू	४६
३.४.८ निष्कर्ष	४६
३.६ निमित्त नायक उपन्यासका नारी पात्रहरू	४७
३.६.१ सरिता	४७
३.६.२ उर्मिलादेवी	४९
३.६.३ ज्योति	५०
३.६.४ बुहारी	५२
३.६.५ अन्य नारी पात्रहरू	५२
३.६.६ निष्कर्ष	५३
३.७ स्वर्गीय हीरादेवीको खोज उपन्यासका नारी पात्रहरू	५४
३.७.१ आशा	५४
३.७.२ सोना	५५
३.७.३ रोजी	५५
३.७.४ अन्य नारी पात्रहरू	५६
३.७.५ निष्कर्ष	५६
३.८ एक शहरमा एक कोठा उपन्यासका नारी पात्रहरू	५७
३.८.१ गीता	५७
३.८.२ सावित्री	५८
३.८.३ अन्य नारी पात्रहरू	५९
३.८.४ निष्कर्ष	५९

३.९	उपसंहार अर्थात् चौथो अन्त्य उपन्यासका नारी पात्रहरू	६०
	३.९.१ रोजिना रानी	६०
	३.९.२ रूक्मिणी	६०
	३.९.३ अमिता	६१
	३.९.४ अन्य नारी पात्रहरू	६१
	३.९.५ निष्कर्ष	६२
३.१०	दुबिधा उपन्यासका नारी पात्रहरू	६२
	३.१०.१ मञ्जुला	६२
	३.१०.२ नर्मदा	६३
	३.१०.३ अन्य नारी पात्रहरू	६३
	३.१०.४ निष्कर्ष	६४
३.११	अग्निदत्त + अग्निदत्त उपन्यासका नारी पात्रहरू	६४
	३.११.१ वृक्षा	६४
	३.११.२ शशी	६६
	३.११.३ अन्य नारी पात्रहरू	६७
	३.११.४ निष्कर्ष	६७
३.१२	फूलको आतङ्क उपन्यासका नारी पात्रहरू	६८
	३.१२.१ नारी पात्रहरू	६८
	३.१३ बाढी उपन्यासका नारी पात्रहरू	६८
	३.१३.१ श	६८
	३.१३.२ शान्तिदेवी	७०
	३.१३.३ अन्य नारी पात्रहरू	७१
	३.१३.४ निष्कर्ष	७१
३.१४	सहस्राब्दीको अन्तिम प्रेमकथा उपन्यासका नारी पात्रहरू	७२
	३.१४.१ समिधा	७२

३.१४.२ राधा	७३
३.१४.३ सावित्री	७४
३.१४.४ अन्य नारी पात्रहरू	७५
३.१४.५ निष्कर्ष	७५
३.१५ मौन उपन्यासका नारी पात्रहरू	७६
३.१५.१ नारी पात्रहरू	७६
३.१६. भीमसन ४ को खोजी उपन्यासका नारी पात्रहरू	७६
३.१६.१ नारी पात्रहरू	७६
३.१७ तथाकथित उपन्यासका नारी पात्रहरू	७७
३.१७.१ तन्द्रिका	७७
३.१७.२ कामिनी	७८
३.१७.३ रूपा	७८
३.१७.४ चिन्तामणि	७९
३.१७.५ अन्य नारी पात्रहरू	८०
३.१७.६ निष्कर्ष	८०
३.१८ घुर्मी उपन्यासका नारी पात्रहरू	८१
३.१८.१ स्वस्ती	८१
३.१८.२ सुलोचना	८१
३.१८.३ पद्मा मेहता	८२
३.१८.४ मेरी	८२
३.१८.५ लक्ष्मी	८३
३.१८.६ जापानी युवती योको	८३
३.१८.७ दोभाषे जापानी युवती	८४
३.१८.८ अन्य नारी पात्रहरू	८४
३.१८.९ निष्कर्ष	८५

३.१९ जेलिएको उपन्यासका नारी पात्रहरू	८५
३.१९.१ आमा	८५
३.१९.२ अन्य नारी पात्रहरू	८६
३.१९.३ निष्कर्ष	८६
३.२० एक असफल आख्यानको आरम्भ उपन्यासका नारी पात्रहरू	८७
३.२०.१ सुषुम्ना	८७
३.२०.२ अन्य नारी पात्रहरू	८८
३.२०.३ निष्कर्ष	८८
३.२१ अप्रिय उपन्यासका नारी पात्रहरू	८९
३.२१.१ वीनू	८९
३.२१.२ अन्य नारी पात्रहरू	९०
३.२१.३ निष्कर्ष	९१
परिच्छेद -चार : नारी पात्रप्रतिको दृष्टिकोण	९२-९९
४.१ पुरुष पात्रको महिला पात्रप्रतिको दृष्टिकोण	९२
४.२ नारी पात्रको पुरुष पात्रप्रतिको दृष्टिकोण	९४
४.३ उपन्यासकारको नारीपात्रप्रतिको दृष्टिकोण	९७
परिच्छेद-पाँच:उपसंहार	१००-१०४
५.१ सारांश	१००
५.२ निष्कर्ष	१०५
सन्दर्भग्रन्थसूची	१०६-११०